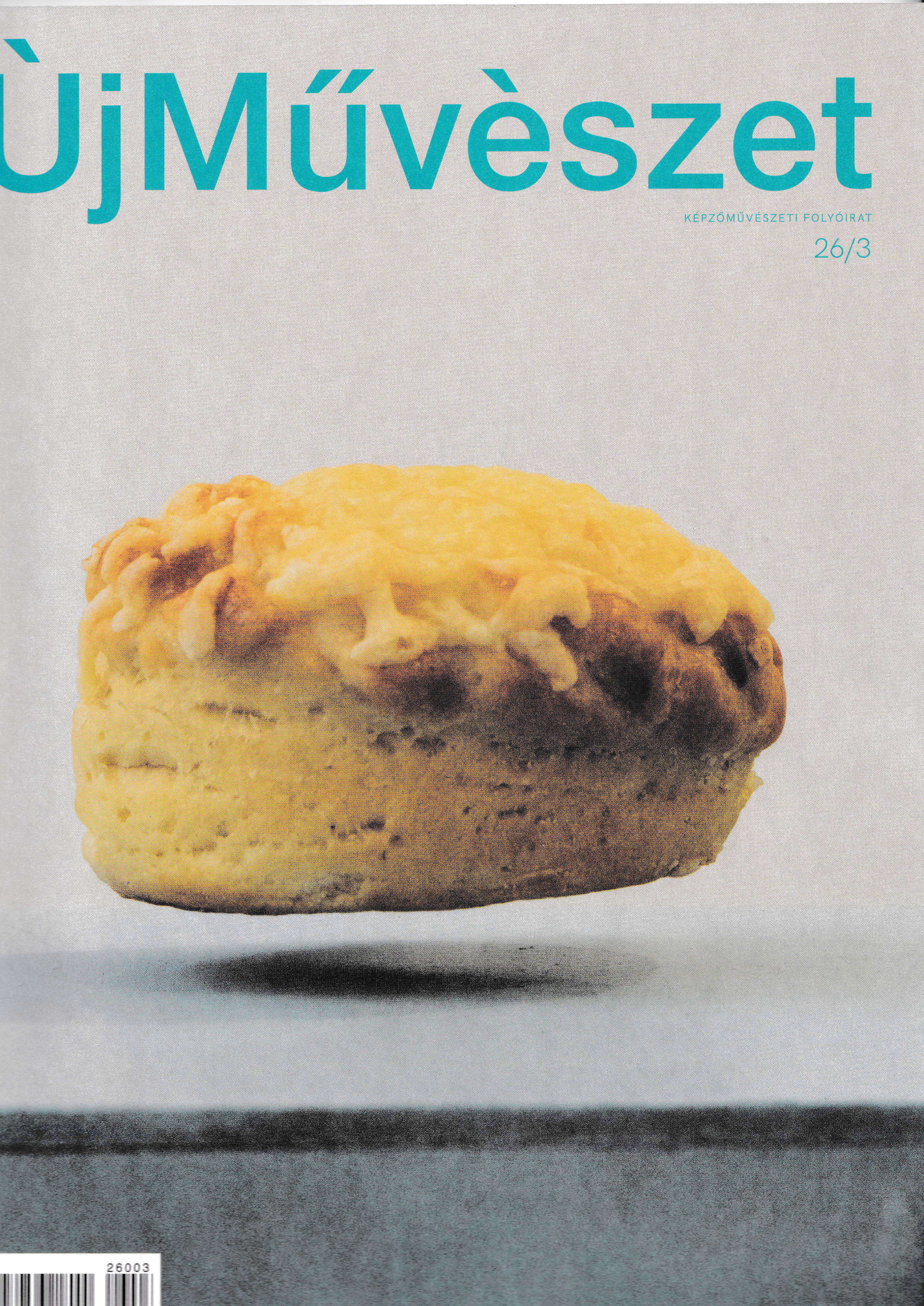
ÙjMűvèszet

KÉPZŐMŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

26/3

26003

Tartalom

ÉGI ÉS FÖLDI CSAVARGÁSOK
Pataki Gábor
Szabadságlaboratóriumok 40
Gyarmathy Tihamér:
Kozmosz a műteremben
Vedres Ági
Az anarchista és avantgárd világcsavargó, a hontalan ködlovag 42
Szittya Emil (1886–1964)

FRANKENSTEIN SZÖRNYEI
Garami Gréta
Biciklikerék, bikaszarv és gyufaszáljogar 44
Alfred Jarry öröksége a Festők színházában
Hornyik Sándor
Testünk és elménk romjain új valami sarjad 48
Győrffy László gazda(g)sága
Holt Lenszkij
A hús nem vész el 50
Gondolatok Győrffy László kiállítása nyomán
Tayler Patrick
A trutyitól a térszociológiáig 54
Beszélgetés Juhász Villővel

VELENCE 2026
Muladi Brigitta
Torkunkban még ott a fojtás… 57
A 61. Velencei Biennálé főkurátori koncepciója és a központi kiállítások
Bordács Andrea
Aktivizmus kontra kontempláció 60
A 61. Velencei Biennálé és a kísérő kiállítások
Jankó Judit
A világ idegrendszere Velencében 62
Az idei biennáléról

Z GENERÁCIÓ
Kis Róka Csaba
A Gen Z násza a trendek teraszán 66
Erdélyi Léna, Szabó Ferenc és Székely Virág Szirom kiállítása
Soós Dávid
A mimézis ereje 68
Aradi Mátyás kiállításáról
Borbély Zita
Amikor egy történelmi kör bezárul 70
Mézes Tünde Nem látott még fát című kiállításáról
Ötvös Zoltán
Esőtánc 72
Bencs Dániel kiállítása
Fülöp Tímea – Tayler Patrick
Pogácsainduló 73
Lisztesáru a Textilgyárban

KERTEK EPERFÁVAL ÉS ANÉLKÜL
Erős Apolka
A halhatatlanság forrása 74
Strobl 170 – szobrász gondolatok
Sinkó István
Ódák a kerthez 78
Franyo aatoth és Motoko Tachikawa kiállítása

KOLLEKCIÓ
Ébli Gábor
Többszólamúság 80
Válogatás a pozsonyi Art Fond gyűjteményéből

ÁRKÁDIÁK
Sinkó István
Jöjj Itáliába, jöjj… 84
Dolce vita
Pavlovits Tamás
A láthatatlan város megpillantása 86
Kondor Attila kiállításához
Fazakas Réka
Interpretációs kísérletek 88
Erős Apolka szobrai és akvarelljei

GRAFIKA
Lóska Lajos
A látványtól az absztrakcióig 90
Miskolci Grafikai Triennálé 2026

NÉZŐ, OLVASÓ
Martincsák Kata
Az életet hordozó víz egy befőttesüvegben 92
Balázs Zsolt fotókönyve
Cséka György
Két könyv a világnak, a világról 94
Varga Emma és Halász Dániel fotókönyveiről

KÜLFÖLDI IZGALMAK
Kovács Ágnes
Egy második élet 96
Tracey Emin retrospektív kiállítása
Bendig-Zsilinszky Zsófia
Kiefer: Alkimista nők 98
A tudomány és az ellenállás szimbólumai

Kedves Olvasók!

Mi a közös bennünk? Koronczi Endre – hazai képzőművészeti közegünk aktuális velencei képviselője – szerint nem más, mint a minden entitást és létezőt átjáró levegő. Seller és Széchényi művészkurátor-duója szerint ezzel szemben éppen a pogácsa tekinthető a megnyitók eseményhorizontján felbukkanó esthajnalcsillagnak, majd kollektív emésztésünk és katarzisunk letéteményesének. Nem kell hozzá több, mint egy kis hálózatkutatói paranoia, hogy e kettőt összekapcsoljuk (Koronczi – ikon.hu – programszerű pogácsavadászat), és megleljük a közös pontot. Holt Lenszkij mindeközben azt ünnepli Győrffy László társaságában a mostani *Új Művészet* oldalain, hogy mindenkinek ott lapul csilli-villi karrierbéli izgalomként a cserépnövénnyé válás kecsegtetően poszthumán lehetősége, Kis Róka Csaba pedig szellemes megnyitóbeszédnek álcázott atyai intelmeiben generációs átokként mutatja ki a túlzottan buzgó digitális entrópiát a Z generáció tagjaiban.

És ha a lapot egy pillanatra félretesszük, hogy belebámuljunk a jelen ambivalenciájába, a problémafeltárás odakint sem hagy alább. Van, aki a kiégettséget és a világvégi állapotokat hangsúlyozza mint osztatlan közös tulajdonrészt, mások a művészeti alapjövedelem ügyében hívnák már össze a végső, nagy lakógyűlést. A közös nevező keresése láthatóan nem veszít lendületéből. Talán éppen ez a közös bennünk: rendre újabb és újabb válaszokat találunk arra a kérdésre, hogy mi köt össze minket. Levegő, pogácsa, digitális entrópia, perspektívavesztés vagy éppen a cserépnövénnyé válás távlata – az *Új Művészet* nyáreleji száma egy közös művészeti mező legkülönösebb fejezetei között kalauzol. Olyan történetek között, amelyekben kutatva, nyomokban talán felfedezhetünk valamit, ami végül mégis közös élménnyé válhat.

A szerkesztőség

A borítón
SARFENSTEIN Ditta:
Megnézem, maradt-e, 2026,
sajtos pogácsa a müncheni
Leckerwerk Catering &
Ungarische Feinkost GmbH
üzletéből (kb. 8×Ø10 cm),
mágnes, posztamens
(140×18×18 cm)
Fotó: Jimmy Dave
A művész jóvoltából

↑
ERŐS Apolka:
Interpretációs kísérlet – Niobé, 2025,
ezüstfüst, gipsz,
21×27×28 cm
Fotó: Erős Apolka
A művész jóvoltából

Vedres Ági

Az anarchista és avantgárd világcsavargó, a hontalan ködlovag

Szittya Emil (1886–1964)

Kassák Múzeum,
2026. III. 13. – IX. 20.

SZITTYA Emil ifjúkori portréja, kabinetfotó, 1906 körül →

Hetek óta egyre csak Szittya Emil jár a fejemben. Gondolkodom, és próbálom megfejteni, analizálni a személyiségét, miután a Kassák Múzeum a művésznek szentelt, *Csavargások Anarchiában* című kiállítására ellátogattam. A tárlat nem pusztán egy elfeledett, avantgárd alkotó rehabilitációjára és egész életművének felfejtésére tesz kísérletet, hanem Szittya életútjának újraértelmezésére is, amely szerteágazóan, a radikális politikai gondolkodás, művészeti kísérletezés és egzisztenciális kiszolgáltatottság keresztmetszetében jött létre. Szittya alakja egyszerre illeszkedik a 20. század eleji európai avantgárd hálózataiba, és egyben csavargóként, emigránsként és örök idegenként kívülálló marad, miközben szépirodalmi és képzőművészeti alkotásai révén mégis sajátos kontinuitást teremtett.

A Gucsa Magdolna kurátor alapos és mindenre kiterjedő írásával és szerkesztésében megjelent, hatvankét oldalas katalógus[1] kettős megközelítése egyszerre művészet- és társadalomtörténeti kutatás, ilyenformán lehetővé teszi, hogy Szittya életműve ne egyfajta „elszigetelődött esztétikai teljesítményként", hanem komplex történeti jelenségként jelenjen meg. Az emeleti lépcsőfordulóban kialakított térben egy Európa-térkép fogadja a látogatót, mely Szittya Emil hagyatékának helyszíneit veszi végig, s a feldolgozott életművet bemutató és kölcsönző, hazai és nemzetközi közgyűjteményi intézményeket, könyvtárakat és magángyűjteményeket jelöli Franciaországban, Németországban, Írországban és Magyarországon *(Párizs, Marbach-Am-Neckar, Dublin, Budapest, Debrecen)*.

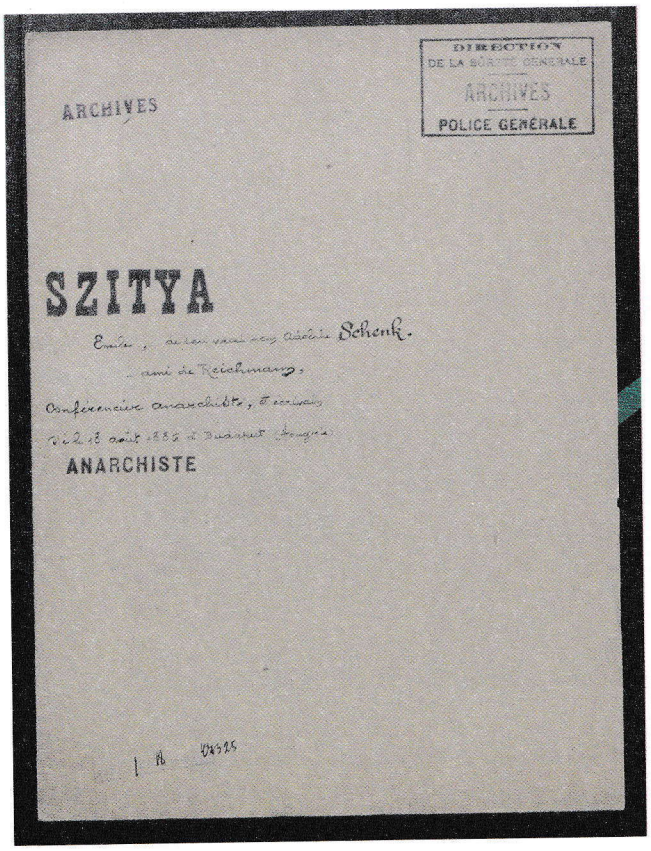
Az első teremben *A csavargó író forradalmakról álmodik* (A századfordulótól az 1910-es évekig), *Az „idegen" kritikus,* míg a második, szűkre szabott térben *A fasizmussal szemben* (Az 1920-as évektől 1940-ig), *A régi új festő és az avantgárd öröksége* (1940–1964) korszakokat mutatja be a tárlat rendkívüli részletességgel. A forrásanyag különlegessége, hogy a párizsi Fonds Szittya festészeti gyűjteménye és a marbachi Deutsches Literaturarchiv gazdag irathagyatéka együtt rajzol ki egy közel nyolc évtizedet átfogó, több nyelven és médiumban létrejött alkotói pályát. A tárlókban bemutatott irodalmi dokumentumok, levelek, naplórészletek, publikációk, személyes tárgyak, fotográfiák és privát dokumentumok (lakcímbejelentők, útlevél, igazolványok, tartózkodási engedélyek, kilakoltatási iratok) nem csupán illusztrációk, hanem a feltárás és a rekonstrukció alapvető alkotórészei: egy elemeire szétszóródott, kaleidoszkópszerű életmű láttatása. A két kiállítótérre sűrűsödő anyag annyira komplex, hogy

1 https://kassakmuseum.hu/hu/kiallitas/idoszaki-kiallitas/csavargasok-anarchiaban-szittya-emil-1886-1964
Gucsa Magdolna: *Csavargások Anarchiában. Szittya Emil (1886–1964)*. Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ – Kassák Múzeum, Budapest, 2026.

↑
SZITTYA Emil: *Díva a kabaréban*, évszám nélkül, gouache, papír, 255×420 mm
Magángyűjtemény
HUNGART © 2026

SZITTYA Emil megfigyelési dossziéja a francia rendőrség (Sûreté générale) archívumában
←

…még Kassák *Egy ember élete* című önéletrajzi írása sem …ud teljes képet nyújtani utazótársáról, a későbbiekben …átrahagyott művészbarátjáról.

Kassák nekivág a nagyvilágnak és Párizsnak – gyalog …s pénztelenül. A két művész 1909 júliusában ismerkedik …neg egymással[2] Stuttgartban, a Herberge zur Heimat Asyl…ban,[3] ezt követi Frankfurt am Main, Aachen, Brüsszel, újra …Aachen és megint Brüsszel, majd innentől kezdve visz az …útjuk tovább gyalogosan Párizs felé. Október végi megér…kezésükkor Szittya így szól barátjához: „S meglátod, mégis …érdemes volt mindazt végigcsinálni, amit végigcsináltunk. …Az utak elmaradtak mögöttünk, itt vagyunk Párizsban, a …szép nők és a kiteljesedett művészetek városában. Most …fölmegyünk a magyar egyesületbe, s ha össze tudunk kol…dulni ott egy kis pénzt, éjfélkor már lefeküdhetsz valame…lyik szép francia lány mellé, és holnap ebéd előtt osztrigát …fogunk enni, s egyáltalában megláthatod, hogy aranyból …és gyöngyházból van az élet."

Természetesen semmi sem úgy alakul, mint a tündér…mesékben vagy egy művész fantáziájában. Az alkotói idő…szakok közé ékelődik a nélkülözés, a koldulás, az éhezés, …az „ágyrajárás", a hontalanság, az üldöztetés, a menekült…státusz, a rendőrségi ügyek, a mámoros italozások és a …hasisálmok, könnyű szeretők és betegségek sora, létbi…zonytalanság és honvágy. Míg Szittya kitartóan pumpolja …ismerőseit – ennek „művészetébe" hamarosan bevezeti …Kassákot is –, és próbál napi szinten túlélni, írni és alkotni, …addig Kassák hamarosan feladja, és 1909. december 11-én

2 „– Szittya vagyok… Szittya Emil. Én is megmondtam a nevem. Szittya leült a velem szemben lévő székre, lábait finoman keresztbe fektette. Beszélt, a szavakat erősen megnyomta, nagyon vigyázott arra, hogy tekintélyesnek látsszon előttem, s magamban én mégis nagyon furcsa, majomkodó figurának tartottam az egész embert. Bokáig csámpás cipők voltak a lábain, elrágott szárú tengerészpipa nézett ki a mellényzsebéből, a haja sűrű és drótkemény volt, mint valami sündisznónak a tüskéi." Kassák Lajos: *Egy ember élete I–II.* Stuttgart 8., Magvető, Budapest, 1983.

3 Az úgynevezett Asylok szegényházak, a mai hajléktalanszállók elődei, amelyek befogadták a fedél nélkül maradtakat. Az élet Németországban volt a legkönnyebb: a még élő céhes hagyományoknak köszönhetően minden városban felállítottak úgynevezett Verpflegung-stációkat, élelmező

↑ SZITTYA Emil: *Virágcsokor (Hortenziák)*, évszám nélkül © Fonds Szittya / BILDRECHT / ADAGP / ARTIST RIGHTS SOCIETY (ARS), NEW YORK / HUNGART © 2026

levelet küld Simon Jolánnak,[4] amelyben értesíti, hogy felült a hazafelé induló vonatra.

Kassák visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy Szittya a nehézségek ellenére milyen lelkesedéssel vezette be társát a képzőművészet világába: múzeumokba, galériákba, műkereskedőkhöz rángatta el, templomokban átszellemülten tartott előadásokat festmények előtt. Teljes vizuális gondolkodásmódot adott át,[5] ezért talán nem túlzás azt állítani, hogy Szittya nemcsak résztvevője volt az avantgárdnak, hanem annak informális tanára, oktatója is, akár egy intézményeken kívüli művészetközvetítő.

Szittya Emil – születési nevén Schenk Adolf (Avraham)[6] – már korai éveiben radikális gesztust hajt végre azzal, hogy identitását újrateremti. A névváltoztatás nem pusztán irodalmi álnév, hanem az önrendelkezés, illetve önigazolás performatív aktusa, amely összefügg azzal az anarchista szemlélettel, amely az egyén felszabadítását a társadalmi kötöttségek feloldásán keresztül feltételezi megvalósítani.

Külön figyelmet érdemel Szittya képzőművészeti tevékenysége, amely sokáig háttérbe szorult irodalmi munkássága mellett. Festészete – mintegy 250 ismert művel – az expresszionizmus és a naiv művészet határán mozog, és szoros kapcsolatban áll írói világával. Képein ugyanaz a fragmentált, víziószerű – „hasisálom" – látásmód jelenik meg, amely szövegeit is jellemzi: a valóság és fikció határainak elmosása, a személyes élmény mitologizálása. Nem véletlen, hogy Henri Rousseau[7] iránti érdeklődése egész életét végigkísérte: a „naiv" művészetben saját outsider pozíciójának esztétikai megfelelőjét találta meg. A Kassák Múzeumnak azonban sikerül olyan merítéssel hozzájárulni Szittya festményeinek, akvarelljeinek és rajzainak bemutatásához, melyen keresztül megismerhetjük a színekhez, formákhoz érzékenyen közelítő művészt. Ezen túlmenően alkotásaiban felfedezhetünk olyan hangulati elemeket, melyek az intenzív, lüktető komplementerektől az egészen halvány, szinte láthatatlan finomságú absztrakt és figuratív elemekig terjednek. A művek túlnyomórészt gyenge minőségű papírlapokra, kartonokra készülnek – legtöbbjük évszám nélküli –, amely valószínűsíti a szűkös anyagiakat, azonban megjelenésükben olyan erővel hatnak ma is, mely újra csak megerősíti, hogy Szittya szinte látnoki képességekkel rendelkezett.

Az 1910-es évek elején a közép-európai és nyugat-európai avantgárd hálózataihoz kapcsolódik. Münchenben, ezt követően Párizsban és Berlinben olyan alkotókkal kerül kapcsolatba, mint Blaise Cendrars[8] vagy a Cabaret Voltaire[9] köre. A dadaizmus születésének időszakában Zürichben tartózkodik, és bár nem válik a mozgalom központi alakjává, jelenléte jól mutatja beágyazottságát az avantgárd nemzetközi közegébe. A *Neue Menschen/ Les Hommes nouveaux* című, kétnyelvű folyóirat és kiadó alapítása Cendrars-szal nemcsak irodalmi együttműködés, hanem kulturális közvetítői szerep is. Szittya a különböző nyelvi és kulturális közegek között otthonosan mozogva hoz létre erős és meghatározó, és jövőbemutató kapcso-

4 Simon Jolán (1885–1938) író, műfordító, Kassák Lajos első felesége és alkotótársa; a magyar avantgárd meghatározó, sokáig háttérbe szorult alakja. A Kassák Múzeum kutatási projektje (2021–2026) Kassák és Simon Jolán 1909–1928 közötti levelezése, amely a korszak egyik legfontosabb dokumentumegyüttese. Nemcsak személyes kapcsolatukat, de a korabeli avantgárd nemzetközi hálózatait is feltárja. https://kassakmuzeum.hu/hu/kassak-lajos-es-simon-jolan-1909-es-1928-kozotti-levelezesenek-digitalis-kritikai-kiadasa-es

5 „Mint megmunkálatlan fatuskó érkeztem ide, és néhány hónap alatt megcsiszolódtam, érdeklődővé lettem a világ dolgai, az emberi alkotások iránt. Most hallottam először Guillaume Apollinaire-ről, *Pablo* Picassóról, Henri Rousseau-ról. Apollinaire égig magasztalt verseihez nem tudtam hozzáférkőzni, de amit hallottam róluk, az is elég volt, hogy mélyen felzaklasson, hogy letérjek a járt utakról, s hogy mint vak elinduljak, mit tudom én, merre, hová. Hátat fordítottam a tegnapi magamnak valami ismeretlenért, amiben látatlanul is hittem. Picasso képeit egy műkereskedés külön szobájában (nem termében) láttam, Rousseau két képével pedig valami üzlethelyiség kirakatában találkoztam. Sokat beszélhetnék arról, hogy az igazi művészet milyen hatással tud lenni a mű nagyszerűségét felfogni képes, elfogulatlan lelkekre. Éreztem, hogy percek alatt más emberré lettem, következésképpen hinni kezdtem a magam zöldülő kis tehetségében is." Kassák Lajos: *Az izmusok története*. Magvető, Budapest, 1972.

6 1886. augusztus 18-án született szegény budapesti zsidó családban, édesapja, Schenk Ignác cipész volt, édesanyja, Spatz Regina otthon nevelte gyermekeit. Lásd https://familysearch.org/search/collection/1787825

7 Szittya 1924-ben Hamburgban jelentette meg *Henri Rousseau* című kismonográfiáját, amelyben a „vámos" Rousseau művészetét a modern festészet egyik ösztönös, intézményeken kívüli megújítójaként értelmezte. Korábban már 1915-ben megjelentette *Die Haschischfilme des Zöllners Henri Rousseau* című, Rousseau alakja köré épített, szürreális-regényszerű művét is.

8 Eredeti neve Frédéric Louis Sauser (1887–1961) svájci születésű francia költő, író, újságíró, haditudósító. 1912-ben Szittya Emillel megalapítja a *Les Hommes Nouveaux* című folyóiratot Párizsban. Szittya révén Cendrars közeli baráti kapcsolatot tartott fönn Párizsban Kassák Lajossal. Cendrars összes költeményét Kassák fordította le magyarra.

SZITTYA Emil:
Arcok,
évszám nélkül,
gouache, papír,
485×635 mm
© Fonds Szittya
HUNGART © 2026
←

latokat.[10] Ezen túlmenően nyugodtan kijelenthetjük, hogy különös képességgel ismeri fel a tehetségeket. A Ruche *műteremház*[11] világában Szittya nem periférikus figura, hanem összekötő erő: személye különböző alkotói közegeket hoz kapcsolatba egymással, egyfajta „gemkapocsként" működik, aki bevezeti Blaise Cendrarst a fiatal festők közé, és az elsők között ismeri fel Marc Chagall jelentőségét. Tekintete nem a kanonizált művészet felé fordul, hanem az ismeretlen, bizonytalan, még formát kereső jelenségek és művészek irányába. Szittya érzékenysége ebben a tekintetben megelőzi korát: nem a kész műveket értelmezi, hanem a létrejövés folyamatát.

Ez a fajta nyitottság határozza meg művészetkritikai munkásságát is: írásai nem egyetlen stílus vagy irányzat alapján szerveződnek, hanem a modernitás teljes spektrumát járják be. Van Gogh, Picasso, Soutine, Grosz vagy Calder művészete számára nem egymást kizáró kategóriák, hanem egyetlen, folyamatosan változó vizuális nyelv különböző megnyilvánulásai; nem rendszert épít, hanem érzékel, nem kategorizál, hanem összekapcsol, nem kívülről beszél a művészetről, hanem benne él. Hosszú ideig szinte rejtve, a nyilvánosságtól elzártan többszáz festményt, akvarellt alkot, amelyek csak élete késői szakaszában kerülnek bemutatásra. Festészete nem illeszkedik tisztán egyetlen irányzathoz sem: egyszerre naiv és expresszív, a látvány és a belső képzet-képzelet közötti határ elmosódik, mintha a képek nem ábrázolni akarnának, hanem megőrizni egy érzékelési állapotot. Nem a formai tökéletesség érdekli, hanem a jelenlét intenzitása, festményei nem lezárt kompozíciók, hanem vizuális jegyzetek, amelyekben a csavargás, a kiszolgáltatottság, az idegenség megtapasztalása és a háború fájdalma, kegyetlensége sűrűsödik egybe. Futurista kísérletek, illusztrációk, impulzív jegyzetek jelzik, hogy a kép számára kezdettől fogva gondolkodási forma, ilyenformán nem különül el magától az írástól sem, hanem annak párhuzamos, egyenrangú kifejezési módjaként működik.

Szittya Emil életműve ezért nem választható szét műfajokra. Szépirodalom, művészeti kritika, életrajzok, képzőművészeti alkotások és individualista életforma egyetlen, töredezett rendszerként létezik. Nem áll szándékában karriert építeni, nem hoz létre iskolát, nem hagy maga után lezárt, könnyen katalogizálható œuvre-t, inkább egy nyitott, állandó mozgásban lévő és folyamatos izzással teli felfedezési vágyat, amelyben más kortárs alkotók művészetét emeli a magasba, majd állítja őket a világ színpadára. A *Csavargások Anarchiában* által bemutatott életmű vibráló, erőteljesen impulzív, egyszerre viharvert és radikális, ugyanakkor lágy és törékeny. Bon voyage, rêveur!

---

10 „Van itt egy ruszki, egy fickó, aki teheneket és levágott fejeket fest, egy igazi vadember. El kell menned hozzá! – mondta Emil Blaise-nek. Éjfél már elmúlt, amikor Szittya és Blaise bekopogtattak ennek a különös figurának, Marc Chagallnak az ajtaján." A Szittya Emil és Blaise Cendrars találkozására, valamint Marc Chagall megismerésére vonatkozó anekdota Miriam Cendrars: *Blaise Cendrars. La Vie, le Verbe, l'Écriture* (Párizs, 2006) című munkájában olvasható.

11 A La Ruche („Méhkas") a párizsi Montparnasse negyed legendás művésztelepe volt a Passage Dantzigban, amelyet Alfred Boucher szobrász alapított 1902-ben, a világkiállítás egykori pavilonjának felhasználásával. Az olcsó műtermek és a multikulturális közeg miatt a századelő avant-